שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מליאות (כ"מ דף לב: ושם) אמרינן אוהב לפרוק וטוענ לטוען מלוה בשוגת כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמלוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם תבזהו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפניס לפניס כן לב האדם לאדם ובאין מתון כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר:

ט) **ואין** לו בנים. נראה דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפרי' ורביה דומיא דאחריני ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מיירי בשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו שיש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב כדאשכחן (סוטה דף יד.) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה והא דאמרי' (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע היינו כדמפרש שלא יפיח בהן ולא ייחן בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שאימה בקל יכול ליחסר:

שלשה חייהן אינם חיים הרהתנין כו'. תימה דבפרק המניח (ביצה דף לב.) תניא ג' חייהן אינם חיים המצפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שייסורין מושלין בגופו ואמאי לא מני לכולהו הכא ויש לומר דהכא לא מייירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם משום דלעיל נמי מייירי דדמי להנך שלשה הקב"ה מוהנן מי שאינו כועס: ואין

אלא פשיטא שונא ישראל [2]ומי שריא למסניה והכתיב [3]לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו [4]כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר [5]מצוה לשנאתו שנאמר [4]יראת ה' [6](שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמחימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן [7]שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין [8]והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועורבין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא זימנא [9]דכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה [10]ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזונות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה [11]וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה [12]מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים [13]ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלין מרגליו וי"א [14]אף [15]מי שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין [16]שאין שואלין בכלדיים שנאמר [5]תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר [5]כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא [17]עשית להקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה [18]תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי [19] הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חקלא הוא רבי יצחק בן אלעא [20] הוא רבי

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא [6]צהבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו [7]אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד [8]על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן [9]א המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו [2]והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל [7]טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב [1]לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר [2]כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא [8]תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי

פני פנא. להך מתניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח בכל יום: **מוסר לשנוא אותו.** הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו: **אין הדעת סובלן.** אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן: **כגלדיים.** בעלי אוב[8]: **היושבת על דם.** אף על פי שפסק המעיין שלא לאתה: **עונה.** יוס ולילה לריכין להמתין: רבי

רש"ם

פני פנא. להך מתני' שלשה הקב"ה מכריז עליהן לשבח: **ומומתייהו.** שבועה שלהן: **חטא.** בעבירה: **שם רע הוא דקא מפקא עילויה.** מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): **דכתיב לא יקום עד אחד וגו'.** כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: **מוסר לשנאתו.** הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: **מאי שונא.** כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו בדשיעי אייני קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני שלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייב אדם שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלן.** של בריות: **המגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **לוה לנען את בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו לוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **כתובתו מרובה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **גלדיים.** בעלי אוב כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות[8]. ואני שמעתי חוזים בכוכבים[9] וכן עיקר: **אמיס פהיס.** להיות בוטח בו בכל קורות וגולדות הבאות לך: **היושבת על דם טהור.** אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל וגמולה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: **עונה.** יוס ולילה כך פירש רבינו. ולא נהירא אלא לילה אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג:) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מבעליהן שמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יוס או לילה:

רבי

תורה אור השלם

1. לא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חַטָּאת בְּכֹל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
2. כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעָזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה
3. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: ויקרא יט יז
4. יִרְאַת יְיָ שִׂנְאַת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת שָׂנָאתִי:
משלי ח יג
5. תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יח יג
6. אֲדַיִן דָּנִיֵּאל דָּנָה הֲוָא מִתְנַצַּח עַל סָרְכַיָּא וְאַחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל קֳבֵל די רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא עָשִׂית לְהָקָמוּתֵהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא: דניאל ו ד

רבינו חננאל

שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר, ומי שאינו עומד על מדותיו. שלשה הקב"ה שונאן, המבדר אחת בפה ואחת בלב, והיודע עדות להבריו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה יחידי ומעיד לו, כי הא דטוביא חטא אתיא זיגוד ואסהיד עליה ונתחייב מלקות כו'. שלשה חייהם אינן חיים, הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת. אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. ארבעה אין הדעת סובלתן, דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף, פרנס המתגאה על הצבור בחנם. ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ומחזירה. חמשה דברים צוה כנען את בניו, אהבו זה את זה, אהבו הגזל והזמה, ושנאו אדוניכם, ואל תדברו אמת. ת"ר שמונה [6] הן כמנודין לשמים, מי שאין לו אשה, ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ואינו נושא אשה אחרת, ומי שיש לו בן ואינו מגדלו לתלמוד תורה, ומי שאינו לובש תפילין, ומי שאין לו ציצית בטליתו, ומי שאין לו מזוזה בביתו והמהלך יחיד. ויש אומרים אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה, כגון קידוש וכיוצא בו. מניין שאין שואלים לכלדיים, שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך. מניין ליודע בחברו שגדול ממנו אפי' בדבר אחד, שצריך לנהוג בו כבוד, שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה. והיושבת על דם טהור. פי', צריך להמנע בתשלום ימי טהרה מלשמש מטתו, שכל דם שרואה אחרי מלאת של [שלשה] ושלשים יום לזכר וששה וששים יום לנקבה, דם נדה הוא, [ל]כך צריך להתרחק ממנה. וכמה, רבא אמר עונה. וכמה היא עונה, או יום או לילה. הוא יוסף איש הוצל וכו'. יצחק בר אחא דשמעתא. יצחק חקולא, יצחק בן אלעזר, יצחק בן טבלא, יצחק נפחא, אלו כולן בעלי אגדות ומתנייתא, ונזכר שמם פעם כך ופעם כך, אבל כשמדברין מפיו שמועה מזכירין שמו ר' יצחק בר אחא.

א) [מיי' פ"ג מהל' דעות הלכה ו]:
סט ב מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה יד סמג לאוין רנ טוש"ע חו"מ סימן כה סעיף ג [וב' בהגה' מיי' פ"ל מהלכות עדות הל' ג]:
ע ג מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ה ופי"ג מהלכות רוצח הלכה יד טוש"ע חו"מ סימן ערב סעיף יא:
עא ד ה מיי' סס סמג עשין פא טור שו"ע סס:
עב ו טוש"ע יו"ד סי' רסה סעיף יב בהג"ה:
עג ז מיי' פי"ל מהלכות ע"ז הלכה טז סמג לאוין מ טוש"ע יו"ד סימן קעט סעיף ג:

תורה אור השלם

1. לא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חַטָּאת בְּכֹל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
2. כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעָזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה
3. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: ויקרא יט יז
4. יִרְאַת יְיָ שִׂנְאַת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת שָׂנָאתִי:
משלי ח יג
5. תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יח יג
6. אֲדַיִן דָּנִיֵּאל דָּנָה הֲוָא מִתְנַצַּח עַל סָרְכַיָּא וְאַחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל קֳבֵל די רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא עָשִׂית לְהָקָמוּתֵהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא: דניאל ו ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' יוסף איש הוצל (הוא יוסף הנבלי) תא"מ וע"ב עי' תוס' יומא דף כ"ב ע"ב: (ב) שם ר' יצחק בן אלעאי ר' יצחק כ"ל ותיבת הוא נמחק:

גליון הש"ס

גמ' המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"ב: תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזור. עי' מגמות דף מא ע"ב:

מוסף רש"י

צהבו פניו. מתמה שמתה (מנחות יח.). **ואסהיד ביה.** בימאי שלא היה עד שני בדבר (מכות יא.). ואניני הדעת. שאינם יכולים לסבול שום דבר מיאוס (שוכה כט.).

ז) [פי' שמת עי' פירש"י במנחות יח. סה: מולין ז:], [נ"ל תיעבר], ג) [ר"ל רש"י מגילה כח. לא שמתמי על מדותיו לשלם גמול רע למי שלעבריו גם בקלקולן עא. פירש"י ואינו עומד על מדותיו לגטות אוהבן], ד) מכות יא., ה) ב"מ לב:, ו) [נ"ל שנאתן], ז) ביצה לב: ע"ש], ח) [נפרש"י שבת יא. ד"ה תבדן], ט) [עיינוהבן מגא:]. י) [פי' דלא מלי קלי בגיהוגון. מהרש"א], כ) ס"א ומהלך על לדי דרמיס, ל) ס"א כמעלין, מ) ס"א ואינו מגרשה, נ) [עי' תוס' לקמן יח קיד.]. ס) [פי' המלך הי' מוסב בלבון], ע) יומא נב: [וע"ש בתוספות ד"ה הוא ובגמרא לו: ד"ה חיסן], פ) [עי' תוס' שבת קנו: ד"ה כלאי כי' שסיגנו על פי' רש"י דהכא], צ) [ויקרא יט], ק) וכן פירש רבינו שבת קיט ע"א קנ ע"ב וביומא כא ע"ב, ר) [שייך לאחר ד"ה שלשה],

---

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. רבי יצחק שמה דאמורא בגמרא ר' יצחק בן פנחס הוא: **שמעו נא אחיי. דשמעתא בן אחא: ונכד רודף עניך.** מתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: **קקולי. ירקות: אקיקלי דמפא.** על אשפות העיר מקום שאר בני העיר יושבין הואיל[ט] ואין מוצעין לו כלום: **מתני' מברך על היין.** וה"ה למקדש על הפת: **גמ' שהיין גורם לקידוש שביאתה.** שאם אין לו יין אי אפשר לו פת אינו מקדש: **מתני' הביאו לפניו.** ירקות: **מטבל בחזרת.** זהו לשון הגמרא כלומר לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעייס לפי שכל מאכלם ע"י טיבול: **מטבל בחזרת.** כלומר אם אין שם ירק אחר מטבל החזרת בחרוסת ואוכל: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר המצה שהוא מברך עליה על אכילת מרור. וטיבול ראשון כדי שיכיר תינוק וישאל לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה: **הביאו לפניו.** אחר אותו טיבול: **מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי שאין בחרוסת מצוה.** ולקמיה [קטז.] פריך הואיל ולאו מצוה אמאי מייתי לה: **גמ'** זאת

רשב"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. מילתא באפי נפשה היא. כל רבי יצחק שמה המזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק שמה בגמרא הוא רבי יצחק בן פנחס: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחא: **אכול בצל ושב בצל.** אכול בצל או ירקות ושב בצל ביתך ואל תצטרף למכור ביתך: **ונכד רודף עניך.** ומתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: **דאכיל אליבא.** אליה כלומר בשר שמן תמיד: **טבי בעיליתא.** כשבאין לאוצעו הקפוטיו הוא שמר שאין בידו מה לפרוע: **קקולי.** ירקות: **אקיקלי דמפא.** על אשפות (הנהר) [העיר] מקום שאר בני העיר יושבין הוא יושב ואין מוצעין לו כלום: **מתני' על היין.** והוא הדין למקדש על הפת. וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' דבריס שבין בית שמאי וב"ה בסעודה.** הכא לא משיב אלא חדא מפלוגתייהו אבל במס' ברכות (דף נח:) איכא טובא: **גורם ליין שיצא.** קודם סעודה: **וכבר קידש היום.** טעם אחר ונתן לדבריו דמשקיבלו עליו[יא] מילתא הכוכבים קידש היום ועדיין לא בא יין לשלחן וכשם שקודש לכבוד כך קודש לברכה: **שהיין גורם לקידוש.** שאם אין יין לא מקדשין, והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת (ברכות שם וכנר"ז סוכה שם). **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים (פט.) מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה, מלבד משמע לאחר שהקריבתם התמיד תקריבו המוספין, וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתירא הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין (ברכות שם). **דהא נפקא בת קול.** בעירובין בפ"ק (יג.): יצאה בת קול (ויבמות יד. וחולין מד.). **וחרוסת.** מיני ירקות הרבה כתוסים יחד ושמו חרוסת בלשון ארמי (הפרדס עמ' נ).

מוסף תוספות

א. שפסק כוותיה. תוס' חולין מד. ב. דמעיקרא מספקא לן משום. שם. ג. שבא להלוק על דבר תורה דכתיב אחרי רבים להטות. תוס' ב"מ נט. ד. דאגן נמי לא קיימא לן כבית קול דר' אליעזר. תוס' חולין שם. ה. ר"פ. מדקאמר תורה לא בשמים כבר ניתנה לנו תורה מסיני. תוס' ב"מ שם. ו. [ד]ליכא קפא. תוס' ר"פ. ז. דהאי גוונא אמרינן בגמ' (לקמן קטו.). תוס' ר"פ.

רבי יצחק בן אחא דשמעתא הוא רבי יצחק בן פנחס דאגדתא[ח] **וסימניך**[ט] **(שמעו נא אחיי ורעיי) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משמיה דר' יהודה בר' אילעי אכול בצל ושב בצל ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך כי אתא עולא אמר מתלא מתלין במערבא דאכיל אליתא טשי בעליתא דאכיל ققולי** [יא]**אקיקלי דמתא שביב: מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין וב"ה אומרים** [א]**מברך על היין ואחר כך מברך על היום: גמ'** [ב]**ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין מפני שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים** [ג]**מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפני שהיין גורם לקידוש שתאמר** [ד]**דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והילכתא כדברי ב"ה מאי ד"א וכ"ת התם תרתי והכא חדא הכא נמי תרתי נינהו תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה פשיטא דהא נפיק בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואי בעית אימא לאחר בת קול** [ה]**ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול: מתני' הביאו לפניו** [ו]**מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת** [ז]**הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת**[ח] **ושני תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה** [ר"א ט] **(בן) צדוק אומר מצוה** [י]**ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח: גמ' אמר**

[ט] **ואין מיסב בסעודת מצוה.** היינו סעודת מילה דאמר במדרש דניאל מדינה של גיהנם וסעודת מישופין בת"ח ובת כהן לכהן ודוקא שיש שם בני אדם מהוגגין כדאמרינן בזה בורר (סנהדרין דף כג.) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמהם:

[י] **צריך** לנהוג בו כבוד. בשלא למד ממנו דבלמד ממנו אמרינן (לעיל פ"ו) בדוד (עשאו) [קלאו] רבו אלופו ומיודעו שלא למד אלא שני דברים מאמיתופל:

דאמר אין משגיחים בבת קול. ומ"מ מאי שנא דקי"ל כבת קול דב"ה ולא קי"ל [יא]כב"ק דרבי אליעזר וי"ל דהכא ב"ה הוו רובא אלא [ב]דב"ש מחדדי טפי אבל התם דב"ק היה כנגד רבים [ג]לא קי"ל הכי ובת קול לא יתה אלא לכבודו דקתמרינן התם מן השמים יוכיחו ומ"מ מ"כ היכי קאמר רבי יהושע היא הא רבי יהושע קאי אבת קול דר"מ [ד]וי"ל מדקאמר אין משגיחין בב"ק משום דלא [ה]היא (מן השמים) משמע דבכל דוכתא איתא לן למיזל בתר בת קול:

הביאו לפניו. פי' רש"ס ירקות. ואין נראה מדלא קתני בהדיא הביאו לפניו חזרת דקתני בסמוך הביאו לפניו מצה ונראה כפי' ר"מ הביאו לפניו שלחן שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש ועל השלחן מונח החזרת:

מטבל בחזרת. כלומר אוכל החזרת בטיבול כמו השמש מטבל בבני מעיס וכן מטבל בירקות ובקרא נמי משמעי הכי כי תקרעי בפוך עיניך (ירמיה ד) שמנמת הפוך בעינים ופי' רש"ס דהאי טיבול לאו בחרוסת דהא אכתי לא בא בקדקתני סיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ואין זה ראיה דהא קתני הכא חזרת ותניא נמי בסיפא ועוד דחזרת צריך להטבילו בחרוסת משום קפא ומיהו היכא שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות[ו] אין צריך לטבול בחרוסת אלא אם בחומץ או במים ומלח כמו שהיה נוהג ר"ת דהא אמר בגמרא דחרוסת משום קפא וליכא קפא אלא במרור וכ"ש לר"א בר לדוק דקאמר מצה זכר לטיט אלא שייך אלא במרור לזכר דומיהו את מייסב בחומר (שמות א) ועוד אלא שייך מצה שהטיבול ראשון אינו אלא להיכירא ואלא כה"ר יוסף שעשה בסדרו וטבול בחרוסת וכן רבינו שלמה בסידרו וה"ר שמעיה: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** פרפרת קרי המרור שאוכל אחר המצה ופרפרת כלומר ממשכת המאכל כמו פרפראות לחכמה (חגיגה פ"ג מי"ח) שהירקות ממשיכות הלב למאכל ומדקרי למרור פרפרת הפת דמן במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא:

הביאו לפניו מצה. לפי שעקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפניו מצה ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן ואינו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים ומיד כשעוקרין מחזירין לפניו והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מצה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה: **אע"פ שאין חרוסת מצוה.** ואם תאמר אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה[ז] א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך:

זאת

וכ' תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה. וכגמרא[ט] פריך הואיל ולאו מצוה למה מייתי לה: **שני תבשילין.** בגמרא [ע"כ] מפרש כנגד מי: **גמ'** זאת

[ח] נגלא דל"י ר' יצחק המזכר בשמעתא בן אחא הוא בעל השמועה.

[ט] הנוכר בן אחא הוא בעל השמועה. מאן דאכל אליתא טשי בעליתא. כלומר, מי שמנהגו לקנות בשר שומן באשראי ואוכל, מתחבא בעליות שלא יבוא הקצב ויאמר לו איני מניחך עד שתתן לי דמי הבשר. אבל מי שמנהגו לאכול ירקות שדה. יושב על השוק שבאשפה ואינו חושש, שאין מי שנושה בו.

[י] **מתני'** מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומ' מברך על היום וכו' וב"ה אומ' מברך על היין ואחר כך מברך על היום. ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, ב"ה אומר' מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. ד"א ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכתא כב"ה, ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. הוא דאמר הכא הלכה כב"ה. **הביאו לפניו מטבל בחזרת.** פי', הביאו לפניו השלחן מטבל החזרת בחרוסת ומברך בורא פרי האדמה. ומפסיק עד שמגיע לפרפרת הפת, והיא עת אכילת המצה. **הביאו לפניו** מצה וחזרת וחרוסת.

[יא] א מיי' פ"ח מהלכות מלה הלכה ג סמג עשין מא טור"ע ח"מ סי' תעג סעיף ג:

עה ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ז סמג עשין כט טור"ע ח"מ סי' רעא סעיף י:

עו ג מיי' פ"ט מהל' מלה הלכה ג סמג עשין מא טור"ע ח"מ סי' תעב סעיף ד:

עז ד מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה יא:

עח ה מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה ג:

הגהות הב"ח

(**א**) גמרא דאגדתא הוא וסימנך:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה וכו' וי"ל דכיון דכל עיקר מרור וכו'. נ"ב עיין מהר"מ בריבי מתנה על תירוצם שהיו מתפיק לראב"ע דס"ל חרוסת מצוה זכר לטיט. ולפע"ד נראה ביור לכוונת התוס' מה נ"כ דהר"ן דכיון דטיבול בעלמא הוא ואינו אכילה אינו מבטל וכמ"ש התוס' ומי ממנתות דף כ"ב ע"ב ד"ה מכאן וכו' וח"כ אף לראב"ע מ"מ באופן שאינו התוס' והר"ן מה שפה אחת דבריהם אחתים הם והנלענ"ד כתבתי ודוק ועיין רדב"ז חלק ג' דסוף פיוהדא מי' תקנ"ד שהתב מעין דברי אלה:

רבינו חננאל

וסימנך שמעוני אחי ועמי ט)והנוכר בן אחא הוא בעל השמועה. מאן דאכל אליתא טשי בעליתא. כלומר, מי שמנהגו לקנות בשר שומן באשראי ואוכל, מתחבא בעליות שלא יבוא הקצב ויאמר לו איני מניחך עד שתתן לי דמי הבשר. אבל מי שמנהגו לאכול ירקות שדה. יושב על השוק שבאשפה ואינו חושש, שאין מי שנושה בו.

מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומ' מברך על היום וכו' וב"ה אומ' מברך על היין ואחר כך מברך על היום. ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, ב"ה אומר' מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. ד"א ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכתא כב"ה, ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. הוא דאמר הכא הלכה כב"ה. **הביאו לפניו מטבל בחזרת.** פי', הביאו לפניו השלחן מטבל החזרת בחרוסת ומברך בורא פרי האדמה. ומפסיק עד שמגיע לפרפרת הפת, והיא עת אכילת המצה. **הביאו** לפניו מצה וחזרת וחרוסת.

ט) נגלא דל"י ר' יצחק המזכר בשמעתא בן אחא הוא בעל השמועה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. יש לקיים סבר דמתני׳ סתמא קתני ומיירי אפי׳ יכול למצוה שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות אלא עושה שני טיבולין במרור והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעידן כו׳ ובגורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה כלומר אלא איכא דרך על אכילת מרור ודילמא לא איכוון ודילמא לאו דוקא כלומר ודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא עד טיבול שני אחר מצה הלכך בעי למהדר ואטבולי פי׳ ולברך על אכילת מרור ולא נקט ובריכי משום דרב חסדא אית ליה דשמעתין דמברך על אכילת מרור בטיבול ראשון והא דקאמר ובגורא פרי האדמה אכיל ליה היינו כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא אכלו לצאת בגורא פרי האדמה דאי אקלקא דעתך לא בעי כוונה אם כן אע״ג דאכלו לפני מצה וכתיב על מצות ומרורים לא הוא עיכובא אמאי צריך תרי טיבולי במרור הוה ליה להדורי אשאר ירקות משום היכירא בטיבול ראשון ואחר שאר ירקות בטיבול שני יאכל מרור [א] והגמרא דאי לצעולה אין צריכות כוונה ומהדרינן אשאר ירקי משום היכירא וכדי לאכול מרור אחר המצה ומתניתין קמ״ל היכא דליכא שאר ירקי דאפי׳ במרור בעינן תרי טיבולי כדי לאכול מרור כמצוותו ומשום היכירא ולא אמרי׳ שלא יאכל מרור עד לבסוף ולא נחוש להיכירא [ב]: **אבלן דמאי יצא.** אבל ודאי לא

יצא אע״ג דמעשר ירק דרבנן כדאמרינן גבי מצה בכל שעה (לעיל דף לה:) אבל לא בטבל ומוקי לה בטבל טבול מדרבנן ואיתקש מרור למצה ודבמאי יצא נמי במצה משום דאי בעי מפקיר נכסיה ומזי ליה וטעמא דהחמירו בודאי דרבנן דטבל דאורייתא מפיק חסם (לעיל דף לה:) מצה תאכל עליו ממץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל ואיתקש מצה לחמץ:

אבלו בלא מתבוין יצא. קשיא לרש לקיש ואע״ג דרש לקיש דייק ממתניתין ע״כ מתניתין לא אייר בכל עניין אלא בדליכא שאר ירקות וקא משני תנאי היא וכיון דאיכא תנא דסבר כרש לקיש דייק שפיר רש לקיש ממתניתין דצריכות כוונה כי מסתמא אייר בכל עניין אפי׳ איכא שאר ירקות: **סילקא** וארוזא. וכ״ש שני מיני בשר: **לית** דחש לה לדר׳ יוחנן בן נורי. וטעמא דאינו בא לידי חימוץ אלא לידי קרחון בפ׳ כל שעה (לעיל דף לה.): **שני מיני בשר.** פירוש ר״ש לגי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא דקיימא לן כבן תימא (לעיל דף ע.) דאין חגיגה נאכלת אלא לגי דמתניתין [ג] אתיא כוותיה לכך נראה דתרוייהו מבושלין וכן משמע לשון תבשילין: **אחד** זכר לפסח ואחד לחגיגה. כשאל י״ד להיות בשבת אין צריך לומר ר״י דמ״מ אין לאכל דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין [ד] וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים ואין שום חשש אם אנו עושין אע״ג דלא צריך לזיכא למיתם שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת דהקריבה מסורה לזריזין וכשיבנה משה ואהרן יהא עמנו וליכא למיטעי אך הכא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו: **אמר** רב הונא מברך בו׳. רב הונא סבר כרש לקיש דבעי כוונה ואפי׳ אית ליה שאר ירקות עביד במרור שני טיבולי:

מתקיף

אמר ר״ל זאת אומרת [ו]מצות צריכות כוונה כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה בבורא פה״א הוא דאכיל ליה ודילמא לא איכוון למרור הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה למה לך תרי טיבולי והא טביל ליה חדא זימנא ממאי דילמא לעולם [ז]אמצות אין צריכות כוונה ודקאמרת תרי טיבולי למה לי כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות וכי תימא א״כ לישמעינן שאר ירקות אי אשמעינן שאר ירקות הוה אמינא היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי אבל חזרת לחודא לא בעי תרי טיבולי קמשמע לן דאפי׳ חזרת בעינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות ועוד תניא אכלן דמאי יצא אכלן בלא מתכוין יצא [ח]אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס תנאי היא דתניא רבי יוסי אומר אע״פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת ושני תבשילין ואכתי ממאי דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה והאי דבעינן תרי טיבולי כי היכי דתיהוי היכירא לתינוקות א״כ מאי מצוה מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא אמר רב אשי שמע מינה [ט] דרב הונא לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי דתניא רבי יוחנן בן נורי אומר [י]אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח חזקיה אמר אפי׳ דג וביצה שעליו רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח וא׳ זכר לחגיגה רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מברך אשאר ירקות בורא פרי האדמה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל היכא דליכא אלא חסא מאי אמר רב הונא מברך מעיקרא אמרור ב״פ האדמה ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל

מתקיף

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון לשם מרור הואיל ודילך בורא פרי האדמה כשאר ירקות דעלמא: **דילמא הא קמשמע לן דבעינן תרי טיבולי.** משום מיעוקות שישאלו ועבדינן היכירא עובדא: **אכלן לחצאין.** מאי זית בפעם לראשונה ואחי זית בפעם שניה ובמרור קא מיירי: **פגאי היא.** דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה צריכות כוונה: **ש״מ.** מדקאמר רב הונא דמבשלין אורז בפסח ולא חיישי לחימוץ לית דחש לה לדרבי יוחנן: **אפילו דג וביצה שעליו.** שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים: **ואחד זכר.** לחגיגת ארבעה עשר: **גרמא וצשולא.** מתיבת בשר ומן המרק: **פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מברך.** מעיקרא אירקי בורא פרי האדמה דאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה וכיון דיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה״א על הירקות תחלה דהיינו ברכה הראויה להם ויפטור את המרור הבא אחריו מברכת בפה״א ואח״כ יברך על החזרת על אכילת מרור:

ולבסוף

רשב״ם

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון בראשון לשם מרור הואיל ודילך עליו בפה״א כשאר ירקות דעלמא שהרי אין עליהן אכילת מצות מרור לברך עליו על אכילת מרור עד לאחר המצה: **דילמא הא קמ״ל דבעינן תרי טיבולי.** משום מיעוקות שישאלו ועבדי היכירא טובא ומיהו ממרור קמת יצא ידי חובתו. ומהדר ר״ל א״כ דמשום היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דאיכא נמי היכר לתינוקות. אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי הא׳ אי בעבדינן משום היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דאיכא נמי היכר לתינוקות. אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי הא׳ אי בעבדינן משום היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דאיכא נמי היכר לתינוקות. אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי. ג. דלא כתיב בה במועדו, ואם יביאנה בער״ש תפסל בלינה למוצאי שבת. תוס׳ הלא״ש. ד. [ד]יהא נראה דבשאר פעמים שאין הי״ד חל בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים הוא חגיגה ממש וזה אינו טוב דא״כ הוי כמו קדשים בחוץ. תוס׳ ר״פ.

מסורת הש״ס

א) [מיי׳ פ״ג מהל׳ שופר הל׳ ד ופ״ב מהל׳ מגילה הל״ה טוש״ע או״ח סי׳ ס סעי׳ ד וסי׳ תפח סעי׳ ד וסי׳ תקפט סעי׳ ח וסי׳ תל״ג סעי׳ ג]:

ב) [טוש״ע או״ח סי׳ תפח סעי׳ ו]:

רבינו חננאל

אמר ר״ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה, דכיון דהאי חזרת לאו בעידן חיובא דמרור אכיל ליה, [ב]בורא פרי האדמה אכיל ליה, לפיכך בעי טיבול אחרינא דלא איכוון בקמייתא, ואקשינן ודילמא מצות אין צריכות כוונה, ואמאי מטבלינן תרי דמני כי היכי דתהוי היכירא לתינוקות וישאלו אמאי מטבלינן תרי דמני. ואסיקנא אפי׳ במרור לחודיה בעינן תרי טבולי, כי היכא דלהוי היכירא לתינוקות, ולאו משמע דמצות צריכות כונה. ועוד תניא אכלן דמאי או חצאין או אכלן בלא כונה יצא ובלבד שלא ישהה באכילתו (נתן) [ליתן] חצאין בין אכילה לאכילה יתר מכדי אכילת פרס. הנה תניא בהדיא דלא בעו כונה. ופרקינן תנאי היא דתניא ר׳ יוסי אומר אע״פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, לאו מכלל דר׳ יוסי סבר מצות צריכות כונה. ודחינן ודלמא ר׳ יוסי נמי צריך תרי טיבולי כי היכי דלהוי היכירא לתינוקות. ואמרינן (אף כאן) [אם כן] אמאי קתני מצות. אלא משום דסבר מצות צריכות כונה. מאי שני תבשילין, אמר רב הונא אפי׳ סלקא וארוזא. אמר רב אשי ש״מ מדקאמר אורז מבושל דלית הלכתא כר׳ יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא. חזקיה אמר אפי׳ דג וביצה. רב יוסף אמר שני מיני בשר, אחד זכר [ג]לצלי ואחד זכר לחגיגה מבושל. רבינא אמר אפי׳ גרמא ובישולא הן שני תבשילין. אסיקנא היכא דאיכא שאר ירקי מברך אשאר ירקי בורא פרי האדמה ואכיל, וכי מטי לאכילת מרור מברך על אכילת מרור ואכיל ליה, היכא דלית ליה אלא חזרת בלבד היכי עבוד.

ג) ל״ל אחד לגי זכר לפסח ואחד מבושל זכר לחגיגה כל״ל וכן כתב הרשב״ם והתוס׳ משמו כאן.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ שמע מינה מדרבה הוא דלית דמיים:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה אחד זכר לפסח וכו׳ דחגיגת י״ד אינה דוחה את השבת. מ״ל נמ ע״ב תוס׳ ד״ה כי״ד שאל וכתב ע ע״ב תוספות ד״ה מ״ע:

מוסף רש״י

מצות צריכות כוונה. שיהא מתכוין לשם מצות (ברכות יג.) שהעושה מצות צריך שיכוין למצוה (עירובין צה.) לצאת ידי חובתו (שם).

מוסף תוספות

א. אלא להשמיענו היכא שעשה טיבול הראשון בחזרת לא יצא חובת מרור דמצות צריכות כוונה. תוס׳ הלא״ש. ב. [אלא] אפי׳ היכא דלית ליה אלא חזרת שיצא ידי חובתו בטיבול ראשון, וגם נמי איכא היכירא לתינוקות, אפ״ה לא רצה לשנות הסדר וצריך לעשות שני טיבולין. שם. (ועיין מי׳ הר״ן). ג. דלא כתיב בה במועדו, ואם יביאנה בער״ש תפסל בלינה למוצאי שבת. תוס׳ הלא״ש. ד. [ד]יהא נראה דבשאר פעמים שאין הי״ד חל בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים הוא חגיגה ממש וזה אינו טוב דא״כ הוי כמו קדשים בחוץ. תוס׳ ר״פ.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו כו'. רב חסדא נמי גרלה דסבר כר"ל דבעי כוונה אעפ"כ סבר לאין נכון לברך בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין לריכות כוונה ה"ל למימר בהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולא לריך לרב חסדא להדורי אשאר ירקי דאשר לא יברך בטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר דמברך אתקיעות דישיבה ומועלת ברכה לתקיעות שבעמידה שהם עיקר ועשית על סדר ברכות והשתא כל אלו אמוראי סברי דבעי כוונה וסתמא דמתקי הש"ס סבר הכי מדאיצטריך לפסוק כרב חסדא ואי אין לריכות כוונה פשיטא דלא יברך בטיבול שני דאפילו לא בירך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולית הלכתא כוותיה דאבוה דשמואל דאית ליה בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.) אין לריכות כוונה דקאמר בכפאו ואכל מצה יצא ומוקי לה בכפאוהו פרסייס והתם לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה ומש"ה נמי לא מייתי הכא בריישות דהתם דבעו כוונה לגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי דפריסית: **והדר אכיל חסא בלא ברכה.** ומלאה דאין לריך לברך בפה"מ אע"ג דהגהה הוי הפסק דפריסית לעיל ולא מיפטר בברכה של טיבול ראשון מ"מ ברכת המוציא פוטרתן דהוה להו דבריס הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שהרי ירקות גורלין הכא וקרי ליה נמי למרור פרפרת הפת וכן אמר בגילל מברכין (ברכות ד' מב.) ביתך על הפת פטר את הפרפרת פרפר' היינו דבריס הממשיכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות והיו רגילים לאוכלם בתוך הסעודה בין מאכל למאכל ולכך פטר את הפרפרת לפי שבא לגורך שעל ידי כך אוכל יותר ואין לומר דפרפרת היינו דבר שבא לגפת בו את הפת דהא הוי בכלל הא דקתני התם דמברך על העיקר ופוטר את הטפילה וקאמר נמי רבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ורב פפא נמי פסיק התם הלכתא דבריס הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה והיינו הפרפרת כדפי' אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שהא מחמת הסעודה תוך הסעודה כגון תאנים וענבים שאינן באין להמשיך המאכל ולא לגפת אלא לתענוג לריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם אחר הסעודה אפילו פרפרת טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם וה"ר יוסף טוב עלם כתב בסדרו למה שאר ירקות באין תחלה לפטור חזרת ועוד דמשמע דלא פטר ליה פת ושמא אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא זית: **אתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא.** וכל שכן דאי לא הוי מרור אפי' מדרבנן דמבטל להמלה כדמשמע לקמן והא דשרי בהקומץ (מנחות דף כג:) מלה מתובלת לא אתו בשמיס ומבטלו למלה דאין מן הבשמיס כי אם דבר מועט ב) ולא כאותן שאסרו מלה מתובלת בשם רש"י אף בימיס אחרונים משום דמחמעי לה: **אלא אמר רב אשי.** אין נראה כפירוש הקונטרס דמשבח רב אשי מילתיה דרבי יוחנן ג) שהרי טוב להגיה הבריאתא אפילו לחסר כמו שאנו מגיהין כמה בריאתות מלשבח דברי ר' יוחנן אלא רב אשי מתקיף אבאי ישיבה דמפרשי דמולקין רבנן ואסרי לכרוך דא"כ מאי אפילו אלא רבנן סברי דבכל ענין מצותן בין ע"י כריכה בין כל אחד לבדו ופליגי אהלל דמלריך לכרוך ונקטי רבנן אפילו משום הלל וא"ת מנא לן דסבר הלל דאין מבטלות דילמא שאני הכא דגלי קרא ד ועוד ה הא לרבנן נמי אין מבטלות דהא אם כרכן נמי יצא וי"ל מדסבר דלכתחלה יש לו לכרוך ובדיעבד נפיק כי לא כריך אם כן בעלמא אין מבטלות דאי מבטלות א"כ איצטריך קרא הכא להתיר כריכה ולומר דהכא לא מבטלי ו והלכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאני הכא דגלי קרא ז: **אלא מבדך אמצה ואכיל ומבדך אמרור כו'.** אם היה כורך שיהיה יחד תחלה הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למלה ואם היה אוכל מלה בלא מרור תחלה כשהיה כורכו אחר כך אתי מלה דרשות ומבטל מרור דרבנן ח ומיהו אי הוה קיימא לן דהלל הוה עבדינן הכי מלה לחודא והדר מלה ומרור בבריכה ט כיון שלריך לעשות מדרבנן מלות כריכה דהלל הוה דרבנן ודרבנן: **כל שטיבולו במשקה צריך נטילה.** פי' בקונ' אע"ג דקי"ל (חולין דף קו.) הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקי"ל (פרה פ"ח משנה ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה הוה להו הנך פירות כמו נהמא ולריך ליטול כמו בנהמא ואין נראה לפרש כן דאם כן כי פריך למה לי נטילת ידים הא לא נגע ומאי נקפא מייני אפילו אי לא נגע כיון דסוף סוף אכיל משקה המטובל לא נגע מאוכל דבעי נטילת ידים י) ועוד וכי לא ידע המקבל דאיכא למיחש דילמא נגע כדאמר רב פפא ונראה דנטילה דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו כדתנן בפ"ב דחולין (דף לג.) השותה ולא יצא מהן דם כו' הא יצא מהן דם אין נאכלין בידים מסואבות ואמר נמי בסדר הסיבה י) (ברכות דף מג.) הביאו להן יין כל אחד וטול ידו אחת פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו והתם סגי ביד אחת אבל

ולבסוף אכיל בלא ברכה. משום דבעינן תרי טבולי: **ומבטל ליה.** לטעם מלה דאורייתא: **שהיה טורכן בגם אחת.** מלה ומרור: **זכר למקדש בהלל.** זכר למה שהיה עושה הלל בזמן שבהמ"ק קיים שהיו אוכלים פסחים: **לריך נטילת ידים.** משום המשקין שהידים שניות וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו' ה) : לריך

רשב"ם

ולבסוף אכיל בלא ברכה. משום דבעי' תרי טבולי: **מלה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן.** וטעמא מפרש בשילהי פירקין (דף קכ.): ו) **אפילו נמ"ד כו'.** דכיון דכי הדדי מינהו טולהו קיום מלות מינהו ולא מבטלי אהדדי: **ומבטל ליה.** לטעם מלה דאורייתא: **טורכן בגם אחת.** (מלה) פסח מלה ומרור טורכן בכרך אחד כמו טורכו בגמי (עיטוין דף קג.): **יאכלנו.** כל אחד בפני עלמו מדלא כתיב יאכלו ז) (אותו) ואלא ידענא דאפסח קאי דכתיב לעיל ואכלו את הבשר: **מתקיף לה רב אשי כו'.** ומיהו מולקין עליו תבילין כדבי יוחנן אבל מהכא לא שמעינן: **והשתא דלא איתמר הלכתא לא בהלל ולא ברבנן.** דשמעת לי' מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא ז) דתניא אמרו עליו על הלל שהיה טורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר ז על מצות ומרורים יאכלוהו אמר א) רבי יוחנן חולקין עליו חבריו על הלל דתניא יכול יהא טורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר ב) על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו מתקיף לה רב אשי אי הכי מאי אפילו אלא אמר רב אשי האי תנא הכי קתני יכול לא יצא בהו ידי חובתו אא"כ טורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו השתא דלא איתמר הלכתא לא בהלל ולא ברבנן ג מבורך על אכילת מצה ואכיל והדר מבורך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש בהלל אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא ג כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אמר רב פפא שמע מינה האי חסא לריך

תורה אור השלם

1. בְּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:

במדבר ט יא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מתקיף לה ר"ח וכו' מולקת הברכה שבירך בטיבול הראשון. עי' לקמן לק ע"א תוס' ד"ה בלתלוטה: **שם** ד"ה והדר אכיל וכו' **ולא** שייך כאן חבילות. עי' ברכות לט ע"ב תוס' ד"ה הכל מודיס:

מוסף רש"י

ולבסוף. לכי מטי לאוכלה, **אכיל אכילת חסא בלא ברכה.** פירוס בלא ברכת מרור, אבל ברכת בוצא פרי האדמה ולא המוציא ולא מברך, דאסור לאדם ליהנות מן העולם בלא ברכה (האורה ח"א סי' פח). **משמיה דגמרא.** כך קיבל מרבו ורבו מרבו (יבמות פו.) **לו:** כך נקבעה בגמרא ושנוהה בפי בני בית המדרש (קדושין נג.). **שהיה טורכן בבת אחת ואוכלן.** ולא אתי טעם מרור ומבטל ליה לטעם מלה (זבחים עט).

מוסף תוספות

א. דדוקא קידוש ובורכת המזון שהם שתי מצוות חשיב חבילות הבילות אבל ברכת נהנין לא שייך לומר כן. תוס' ר"פ לעולם קיד. ב. ר"פ. [דהכא שאני ד]חדוק המרירות הוא דמבטל טעם המצה. תוס' מנחות כג: ג. דר' יוחנן קבלה היתה בידו דחלוקים על הלל. תוס' ר"פ. ד. שמצותן בכך וכמצוה אחת דמי. מר' סר"ן. ה. היכי מוכח ר' יוחנן מהכא דחלוקין עליו חבריו על הלל. תוס' ר"פ. ו. אלא ש"מ דס"ל [להלל] דבעלמא נמי מצוות אין מבטלות וכו'. **סס.** ז. דהכא אין מבטלות זו את זו ומותר לאוכלן בבת אחת. **שם.** ח. (ז)כי היכי דמצוה דרבנן מבטלא לה לדאורייתא הכי נמי רשות גמור מבטל לה לדרבנן. מר' הר"ן. ט. דאפילו הלל מודה דבדאורייתא ובדרבנן אתי דרבנן ומבטל ליה לדאורייתא. תוס' ר"פ.

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה יב סמג עשין מא טוש"ע ס"ח סי' תפה סעיף ב:

פ ב מיי' שם הלכה ו [והלכה ח] טוש"ע שם סעיף ח:

פא ג מיי' שם הלכה ח ופ"ו מהל' ברכות הלכה ח סמג שם ועשין מז טוש"ע ס"ח סי' תעג סעיף ו וסי' קנח סעי' ד [כה אלפס ברכות פ"ח דף מה. וברא"ש פ' כל הבשר סי' יו"ד]:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בגמ' אמר ר' יוחנן מולקין עליו תבריו על הלל. ל"ג עיין ביאור סוגיין ולשון רש"י ותוספות בש"ס שער אפרים סי' ל"ח נ"ב נ"ד ובשו"ת בית יעקב סי' ס"ח באורך מאד ומסדומה שהוא שמו אחר הלגת לשון הרי"ף והרמב"ן בספר המלחמות בסוגיין יעש"ס: **ב)** שם תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. ממקו תיבות על מצות ומרורים וע"ב [מצות על מרורים] כל"ל לפרש"ס בד"ה יאכלוהו והבן הדו"ק:

רבינו חננאל

ואסיקנא רב חסדא אמר מבורך אחורת מעיקרא ברוא פרי האדמה ועל אכילת מרור. ובסוף אכיל חזרת בלא ברכה והלכתא כרב חסדא. **רב אחא** מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא. אמר **רבא לא** ניכול אינש מצה ומרור בהדי הדדי דסבירא לן מצה בזמן הזה [דאורייתא ומרור] דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא. ואפי' למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו, הני מילי דאורייתא ודאורייתא, כגון מצה ומרור בזמן שבית המקדש קיים דתרוייהו דאורייתא, אבל בזמן הזה דמרור דרבנן הוא, לא. מאן תנא דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הלל, דתניא אמרו עליו על הלל שהיה טורך המרור על המצה ואוכל בבת אחת כו'. אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על הלל, דתניא יכול לא יהא אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא אם כן טורכן בבת אחת מצה ומרור ואוכל בדרך שהלל אוכלן, ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו, זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא אתמר הלכתא לא כרבנן ולא כהלל, מבורך אמצה לחודיה ואכיל, ומבורך אמרור לחודיה ואכיל, והדר כריך ליה למרור אמצה ואכיל להו בבת אחת בלא ברכה זכר למקדש כהלל. **אמר** ר' אושעיא כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים. אמר רב פפא ש"מ מדקתני מרור